

ВІДГУК

**на дисертацію Сухана Станіслава Станіславовича
на тему «Правове регулювання прав інтелектуальної власності у
трудових правовідносинах України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 – Право),
виконану у Державному вищому навчальному закладі
«Ужгородський національний університет»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Обрана С. С. Суханом проблематика правового регулювання прав інтелектуальної власності у трудових правовідносинах України належить до тих, чия наукова значущість не зменшується з плином часу, а навпаки – посилюється з кожним новим викликом, що постає перед національним правовим порядком. На стику цивільного, трудового та права інтелектуальної власності спостерігається помітна неузгодженість, яка призводить до правової невизначеності, конфліктів між роботодавцем і працівником і, як наслідок, до зниження інвестиційної та інноваційної привабливості правового поля України.

Сучасний етап розвитку економіки, який супроводжується цифровізацією, поширенням дистанційних форм організації праці, активним використанням систем штучного інтелекту та зростанням ролі нематеріальних активів у створенні доданої вартості, висуває на перший план питання правового режиму результатів інтелектуальної діяльності, створених у межах виконання працівником своїх трудових обов'язків. Актуальність обраної теми посилюється й безпековим контекстом, у якому перебуває держава: воєнна агресія, активна оборонно-промислова діяльність, потреба захисту науково-технічної інформації від іноземного шпигунства, а також специфічні правові питання використання об'єктів інтелектуальної власності,

створених військовослужбовцями під час проходження військової служби, формують нагальний запит на ґрунтовне теоретико-правове дослідження.

Не менш значущим чинником актуальності є європейський вибір України, оскільки гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу у частині захисту торговельних таємниць (Директива ЄС 2016/943), охорони комп'ютерних програм, баз даних, авторського і суміжних прав не може здійснюватися без урахування взаємозв'язку з інститутами трудового права. У контексті майбутнього вступу України до ЄС питання гармонізації набуває характеру правового імперативу, виконання якого вимагає не лише точкових законодавчих змін, але й системного перегляду доктринальних підходів до співвідношення прав інтелектуальної власності та трудових прав.

Слід зазначити, що питання правового регулювання прав інтелектуальної власності у трудових правовідносинах в українській юридичній науці досліджувалося переважно фрагментарно, або у межах загальних робіт з права інтелектуальної власності (без належного зосередження на контексті трудових правовідносин), або ж у площині трудового права (без поглибленого дослідження природи об'єктів інтелектуальної власності). Усе це дає підстави стверджувати, що обрана здобувачем тема є актуальною як з огляду на потреби правової науки, так і з погляду нормотворчої та правозастосовної практики, та потребує комплексного теоретико-правового опрацювання, що і здійснено у дисертації С. С. Сухана.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем у дисертації, ґрунтуються на репрезентативній нормативній, теоретичній та емпіричній базі. Автором проаналізовано значний масив актів національного законодавства: Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю України, закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про

охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про науково-технічну інформацію» та інші спеціальні нормативно-правові акти.

Окремої уваги заслуговує обширний пласт іноземного законодавства, опрацьованого здобувачем, що охоплює нормативні акти США, Сполученого Королівства, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Королівства Іспанії, Королівства Норвегії, Чеської Республіки, Угорщини, Республіки Болгарії, Японії, Республіки Кореї, Королівства Бельгії, Австрійської Республіки, Королівства Данії, Республіки Польщі та інших держав. Опрацьовано також ключові міжнародно-правові акти – Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, Паризьку конвенцію про охорону промислової власності, Угоду TRIPS, Договір ВОІВ про авторське право, Європейську патентну конвенцію, Директиву ЄС 2016/943 про захист нерозкритих ноу-хау та комерційної інформації.

Доктринальна основа дослідження сформована з опорою на праці провідних вітчизняних учених – В. В. Сиви, А. О. Кодинця, О. І. Харитонової, О. В. Кохановської, П. М. Цибульова, О. А. Підпригори, О. П. Орлюк, А. Г. Дідук, В. С. Дмитришина, Ю. М. Капіци, О. А. Кульбашної, О. С. Бутнік-Сіверського, В. О. Бажанова, Є. А. Булат та інших, а також на роботи зарубіжних авторів. Методологія дослідження включає діалектичний, формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий та структурно-функціональний методи, які застосовані з належним обґрунтуванням до конкретних підрозділів роботи. Усе це дає підстави для висновку про достатню обґрунтованість науково-теоретичних положень, винесених на захист.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна положень, винесених на захист, виявляється у комплексному характері проведеного дослідження, що, на відміну від попередніх праць у цій сфері, поєднує доктринальний аналіз інтелектуальної

власності з аналітикою регулювання трудових правовідносин у площині сучасних викликів, серед яких цифрова економіка, оборонно-промисловий комплекс та повоєнне відновлення.

Серед результатів, отриманих *уперше*, найбільш значущими видаються такі. По-перше, авторська класифікація об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах за критеріями їх ефективності та практичного застосування, що передбачає виокремлення п'яти груп: 1) об'єкти авторського права і суміжних прав; 2) об'єкти промислової власності; 3) засоби індивідуалізації суб'єктів та об'єктів господарювання; 4) об'єкти господарської інтелектуальної власності (раціоналізаторські пропозиції, комерційні таємниці, ноу-хау); 5) неефективні об'єкти інтелектуальної власності (наукові відкриття, породи тварин). Такий підхід дозволяє концептуально розмежувати об'єкти, які мають реальне правозастосовне навантаження у службово-трудоному контексті, від тих, що такого практично не несуть. По-друге, обґрунтовано напрями вдосконалення правового регулювання прав інтелектуальної власності через прийняття спеціальних нормативно-правових актів щодо службових об'єктів інтелектуальної власності, комерційної таємниці, ноу-хау та раціоналізаторських пропозицій. По-третє, розроблено пропозиції щодо порядку управління об'єктами інтелектуальної власності, створеними військовослужбовцями під час проходження військової служби, з метою їх подальшого використання у військовій сфері або з метою комерціалізації.

Серед результатів, які зазнали *удосконалення*, заслуговують на увагу: засади міжнародних стандартів правового регулювання у сфері службових об'єктів інтелектуальної власності, а саме обґрунтування потреби у виробленні міжнародних чи регіональних правил використання прав на об'єкти інтелектуальної власності у трудових правовідносинах через міжгалузевий експертний діалог; характеристика використання науково-технічної інформації як особливого об'єкта в межах НДДКР, зокрема у трудових відносинах між науковцями, науково-педагогічними працівниками

та закладами вищої освіти, науковими установами; підходи до використання державою в особі центральних органів виконавчої влади об'єктів інтелектуальної власності, створених державними службовцями під час реалізації ними службових обов'язків, з урахуванням практики Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства.

Положення, що *набули подальшого розвитку*, охоплюють обґрунтування доцільності застосування пропрієтарної теорії інтелектуальної власності на противагу теорії виключних прав, з огляду на створювані останньою правові обтяження, що заважають активному залученню об'єктів інтелектуальної власності в економічний оборот; визначення інформації як об'єкта цивільного права у межах інтелектуальної власності з метою усунення прогалин у її співвідношенні з предметом інформаційного права; ініціативу щодо перегляду інститутів наукового відкриття та порід тварин з точки зору їх економіко-правової ефективності як об'єктів інтелектуальної власності.

4. Достовірність наукових положень, теоретичне і практичне значення результатів

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується системним підходом до аналізу досліджуваних суспільних відносин, кореляцією емпіричного матеріалу з нормативною основою, а також застосуванням відповідного методологічного інструментарію. Висновки, наведені у роботі, логічно впливають з проведеного аналізу, не суперечать одне одному та підкріплені посиланнями на національне і зарубіжне законодавство, наукову літературу, судову практику.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у формулюванні здобувачем низки концептуальних положень, які можуть бути використані у подальших наукових розробках з проблематики інтелектуальної власності у трудових правовідносинах, цивільного, трудового, господарського та інформаційного права. Запропонована автором п'ятиелементна класифікація

об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах є самостійним внеском у доктрину.

Практичне значення дисертації виявляється у можливості використання її результатів: у нормотворчій діяльності – для вдосконалення Цивільного кодексу України, Кодексу законів про працю України, спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності; у правозастосовній діяльності – судами загальної юрисдикції, Вищим судом з питань інтелектуальної власності, Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій, роботодавцями і працівниками; у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Цивільне право», «Право інтелектуальної власності», «Трудове право», «ІТ-право», «Патентне право», а також під час підготовки підручників та навчальних посібників.

Окремо слід відзначити прогностичний потенціал виконаного дослідження. Сформульовані здобувачем пропозиції щодо удосконалення законодавства, прийняття спеціальних нормативно-правових актів про службові об'єкти інтелектуальної власності та про комерційну таємницю можуть бути використані як основа для законопроектної роботи Верховної Ради України, Уряду України та профільних міністерств. У контексті повоєнного відновлення держави та залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі економіки результати дисертації набувають особливої прикладної ваги, оскільки забезпечення передбачуваного та узгодженого правового регулювання прав інтелектуальної власності є важливою передумовою для активізації інноваційної діяльності.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані С. С. Суханом у дисертації, оприлюднено у трьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, а також у тезах доповіді на міжнародній науково-практичній конференції. Зокрема, статті розміщено у виданнях: «Юридичний науковий електронний журнал», «Право і

суспільство», «Науковий вісник Ужгородського університету» (серія «Право»). Усім публікаціям присвоєно DOI-ідентифікатори, що відповідає сучасним вимогам академічної доброчесності та забезпечує належну прозорість оприлюднення наукового доробку.

Наукові праці здобувача розкривають ключові положення, винесені на захист, зокрема щодо класифікації об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах, особливостей їх застосування військовослужбовцями та проблематики правового регулювання окремих об'єктів інтелектуальної власності. Кількість і характер публікацій відповідають вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Апробація основних положень дисертації здійснена шляхом їх обговорення на засіданнях кафедри господарського права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», а також під час виступу здобувача на ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі» (м. Будапешт, 4-5 жовтня 2025 року). Зміст автореферату та основні наукові положення дисертації узгоджуються між собою; ключові ідеї роботи послідовно репрезентовані у тексті дисертації, авторефераті та опублікованих наукових працях.

6. Структурно-логічний аналіз змісту дисертації

Дисертаційне дослідження С. С. Сухана структуроване логічно. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та списку публікацій здобувача за темою дисертації. Загальний обсяг роботи становить 189 сторінок.

У вступі належним чином окреслено актуальність теми, мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методологічну основу, наукову новизну,

теоретичне і практичне значення одержаних результатів, апробацію і структуру роботи.

Розділ 1 «Загальнотеоретична характеристика інтелектуальної власності в трудовому праві» (с. 23-84) присвячений базисним питанням – поняттю та сутності інтелектуальної власності у правовій доктрині (підрозділ 1.1), місцю та значенню об'єктів інтелектуальної власності у трудовому праві (підрозділ 1.2), стану міжнародного та національного правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності у трудових відносинах (підрозділ 1.3). Цей розділ виконує методологічну функцію – у ньому здобувач формулює авторський підхід до співвідношення двох галузей права, простежує генезис правової охорони інтелектуальної власності з кінця XIX ст. (від часів промислової революції в розвинутих країнах Європи), обґрунтовує обрану дослідницьку парадигму. Особливо слід відзначити проведений автором ретельний аналіз пропрістарної та теорії виключних прав інтелектуальної власності, а також їх співвідношення з підходами, властивими українському законодавству.

Розділ 2 «Правова характеристика обігу об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах» (с. 85-133) має ключове значення для розкриття предмета дослідження. У ньому представлено авторську класифікацію об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах (підрозділ 2.1), правовий аналіз об'єктів, створених у процесі виконання трудових обов'язків за завданням роботодавця (підрозділ 2.2), та комплексне дослідження правового режиму їх використання (підрозділ 2.3). Саме у цьому розділі найвиразніше виявляються елементи наукової новизни. Особливо цінним є проведений здобувачем системний аналіз кожного з основних інститутів інтелектуальної власності (авторського права, суміжних прав, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, компонувань напівпровідникових виробів, сортів рослин і порід тварин, торговельних марок, географічних зазначень, комерційних таємниць тощо) на предмет їх застосовності у трудових правовідносинах.

Розділ 3 «Удосконалення правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності в трудовому праві України» (с. 134–164) присвячений виявленню проблем і прогалин чинного законодавства (підрозділ 3.1), аналізу міжнародного досвіду правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності у трудових відносинах та можливості його використання в Україні (підрозділ 3.2), формулюванню напрямів реформування національного законодавства щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності (підрозділ 3.3). Цей розділ має чітке прикладне спрямування і містить пропозиції, які можуть бути імплементовані у законодавчу та правозастосовну практику. Окремо слід відзначити обґрунтований автором перелік об'єктів інтелектуальної власності, що потребують прийняття спеціальних нормативно-правових актів, а також пропозиції щодо удосконалення правового статусу учасників трудових правовідносин у частині прав на створені ними об'єкти.

Висновки до дисертації, оформлені у вигляді десяти пунктів, репрезентують консолідований підсумок усього дослідження, відповідаючи поставленим у вступі завданням. Список використаних джерел є репрезентативним і включає нормативно-правові акти України, низки країн ЄС, США, Сполученого Королівства, Японії, Республіки Кореї та інших держав, міжнародні конвенції, рішення національних і зарубіжних судів, наукові праці та інтернет-джерела.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Високо оцінюючи в цілому теоретичний і практичний рівень виконаного дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити низку дискусійних міркувань і критичних зауважень. Висловлені нижче зауваження стосуються не базових концептуальних підходів, обраних здобувачем, а тих аспектів роботи, поглиблення яких могло б забезпечити вищий рівень наукового результату та посилити прикладну значущість виконаного дослідження.

По-перше, дискусійним видається запропоноване здобувачем виокремлення п'ятої групи об'єктів – «неефективних об'єктів інтелектуальної власності» (наукових відкриттів та порід тварин). Безперечно, проблема практичної неактивності цих інститутів у трудових правовідносинах існує, проте сам термінологічний вибір – «неефективні» – є концептуально вразливим: ефективність є оціночною категорією, що вимірюється у конкретних суспільно-економічних координатах, тоді як належність об'єкта до системи інтелектуальної власності визначається насамперед його правовою природою. Окрім того, інститут наукових відкриттів зберігає міжнародно-правове значення (Женевський договір 1978 року про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів), а породи тварин у багатьох правопорядках охороняються як селекційні досягнення (наприклад, у законодавстві ЄС, США, Канади). Доцільнішим видається використання критерію *доцільності* правового регулювання саме у контексті трудових правовідносин, або ж критерію тимчасової неактивності у правозастосуванні. Окрім того, розмежування ефективності інституту як такого та ефективності його використання у трудових правовідносинах потребує більш виразного методологічного обґрунтування.

По-друге, аргументація на користь застосування пропрієтарної теорії інтелектуальної власності на противагу теорії виключних прав (підрозділ 1.1) не є цілком збалансованою. Здобувач переважно артикулює переваги пропрієтарного підходу, не приділяючи достатньої уваги критичним аргументам, висунутим у цивілістичній доктрині, - зокрема, щодо неможливості повноцінної віндикації нематеріального об'єкта, специфіки строкового характеру виключних прав, обмежень, передбачених принципом вичерпання прав, а також особливостей моральних (особистих немайнових) прав авторів, які не вкладаються у пропрієтарну парадигму. Бажано також було б розмежувати різні школи пропрієтарного підходу – французько-бельгійську (де поняття *intellectual property* має радше метафоричний характер), англо-американську (з її доктриною *works made for hire*) та

німецьку (з її моністичною та дуалістичною концепціями авторського права). Без такого розмежування пропрієтарна теорія постає як гомогенне явище, чим вона насправді не є.

По-третє, підрозділ щодо об'єктів інтелектуальної власності, створених військовослужбовцями (с. 96 та далі), містить термінологічно-доктринальну прогалину: здобувач недостатньо чітко розмежує службові правовідносини, які виникають у зв'язку з проходженням військової служби (адміністративно-правові за своєю природою, що регулюються Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу»), і трудові правовідносини у розумінні Кодексу законів про працю України. У результаті низка висновків формулюється так, ніби військова служба є різновидом трудових відносин, що методологічно не точно. Доцільніше було б побудувати окрему категорію – «службово-трудова правовідносини», «правовідносини, прирівняні до трудових», або ж застосувати концепт «розширеного предмета трудового права» – з визначенням специфіки правового режиму інтелектуальної власності у кожному з відповідних видів правовідносин. Це питання набуває особливого значення в умовах воєнного стану, коли коло осіб, що проходять військову службу, суттєво розширилось.

По-четверте, методологічна основа дисертації, попри належний перелік застосованих методів, демонструє переважання догматично-юридичного інструментарію. Емпіричний компонент роботи виявляється стриманим: відсутній систематичний аналіз судової практики Верховного Суду, Касаційного цивільного та Касаційного господарського судів. Не залучено статистичні дані щодо реєстрації службових винаходів і корисних моделей в Українському національному офісі інтелектуальної власності та інновацій за останні п'ять років.

По-п'яте, порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду має широку географію, а саме: США, Сполучене Королівство, ФРН, Франція, Іспанія, Норвегія, Чехія, Угорщина, Болгарія, Японія, Республіка Корея, Данія та інші, – однак глибина опрацювання конкретних правопорядків

неоднорідна. У низці випадків автор обмежується згадкою про відповідну норму без розкриття правозастосовної практики, доктринальних дискусій та ефективності її дії. Доцільніше було б обрати чотири-п'ять найбільш репрезентативних юрисдикцій (наприклад, ФРН, США, Сполучене Королівство, Францію, Республіку Корею) і провести з ними поглиблене порівняння за єдиною аналітичною матрицею (критерії, наприклад, визначення службового твору, презумпції щодо приналежності прав, вимоги до письмової форми, винагорода працівника-автора, особливості оборонного сектору тощо), з урахуванням принципів відмінностей систем загального і континентального права. Такий підхід забезпечив би інтенсивне використання зарубіжного матеріалу.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не зменшують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони радше окреслюють перспективні напрями подальших наукових розвідок здобувача.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Сухана Станіслава Станіславовича на тему «Правове регулювання прав інтелектуальної власності у трудових правовідносинах України» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке містить вирішення важливої наукової проблеми, що має теоретичне і прикладне значення для правової доктрини, нормотворчої та правозастосовної діяльності в Україні.

Дисертація відповідає за змістом, обсягом та оформленням вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами); за актуальністю обраної теми, рівнем обґрунтованості наукових положень, новизною результатів, повнотою їх викладу в наукових публікаціях здобувача – вимогам, встановленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

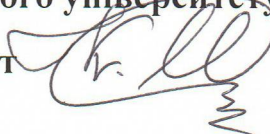
З урахуванням усього викладеного можна констатувати, що автор дисертації Сухан Станіслав Станіславович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Декан юридичного факультету

Сумського національного аграрного університету,

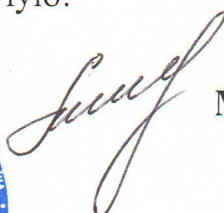
кандидат юридичних наук, доцент

Марина КУЗНЕЦОВА

Підпис Марини КУЗНЕЦОВОЇ засвідчую:

**Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи**

Маргарита ЛИШЕНКО